دانشگاه آزاد اسلامی واحد اهر
فصلنامه‌ی علمی فضای جغرافیایی

سال بیست ودوم، شماره‌ی ۷۹
پاییز ۱۴۰۱، صفحات ۲۲۸-۲۱۱

DOI:10.52547/GeoSpa.22.3.211

*امیر دانا[۱]
فرشته گل‌زاده[۲]
شیدا رنجبری[۳]
کاملیا عبدی[٤]

رابطه بین مسئولیت پذیری اجتماعی با رفتارهای حفاظت از محیط زیست با نقش میانجی سرمایه فرهنگی در دانشجویان ورزشکار

تاریخ دریافت: ١٤٠١/٠١/١٦ تاریخ پذیرش: ١٤٠١/٠٦/١٥

چکیده

پژوهش حاضر با هدف رابطه بین مسئولیت‌پذیری اجتماعی و رفتارهای حفاظت از محیط‌زیست با نقش میانجی سرمایه فرهنگی در دانشجویان ورزشکار شهر تهران تدوین گردید. روش پژوهش از نوع مطالعات توصیفی-همبستگی مبتنی بر معادلات ساختاری بود. جامعه آماری تحقیق را کلیه دانشجویان ورزشکار تشکیل دادند که با توجه به حجم جامعه نامحدود و بر اساس جدول مورگان تعداد ٣٦٤ نفر بر اساس روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای چندمرحله‌ای به‌عنوان نمونه انتخاب شدند. جهت جمع‌آوری اطلاعات از پرسشنامه‌های مسئولیت اجتماعی کارول (۱۹۹۱)، سرمایه فرهنگی بوردیو (١٩٨٦) و رفتارهای حفاظت از محیط‌زیست کایزر (۱۹۹۹) استفاده شد. پایایی پرسشنامه‌ها بر اساس ضریب آلفای کرونباخ به‌ترتیب برابر با ۰/۹۱۲، ۰/۸٥٤ و ۰/۸۳۲ به‌دست آمد. تجزیه‌وتحلیل داده‌ها از طریق آزمون پیرسون و معادلات ساختاری با نرم‌افزار AMOS صورت گرفت. با توجه به نتایج آزمون همبستگی پیرسون بین مسئولیت‌پذیری اجتماعی و سرمایه فرهنگی (Sig=۰/۰۰۱، r=۰/٥۳۲)، بین مسئولیت‌پذیری اجتماعی و رفتارهای حفاظت از محیط‌زیست (Sig=۰/۰۰۱، r=۰/٦٦٥) و بین سرمایه فرهنگی و رفتارهای حفاظت از محیط‌زیست (Sig=۰/۰۰۱، r=۰/۷۱٤) رابطه مثبت معناداری وجود دارد. همچنین نتایج

*۱- گروه تربیت بدنی، واحد تبریز، دانشگاه آزاد اسلامی، تبریز، ایران. (نویسنده مسئول). E-mail: amirdana@iaut.ac.ir
۲- کارشناسی ارشد تربیت بدنی، واحد اهر، دانشگاه آزاد اسلامی، اهر، ایران.
۳- گروه تربیت بدنی، واحد ارومیه، دانشگاه آزاد اسلامی، ارومیه، ایران.
٤- گروه تربیت بدنی، واحد شیراز، دانشگاه آزاد اسلامی، شیراز، ایران.

[Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir on 2026-10-31]

معادلات ساختاری نشان داد مسئولیت‌پذیری اجتماعی از طریق متغیر میانجی سرمایه فرهنگی بر رفتارهای حفاظت از محیط‌زیست دانشجویان ورزشکار اثر مثبت معناداری دارد.

کلید واژه‌ها: مسئولیت‌پذیری اجتماعی، رفتارهای حفاظت از محیط‌زیست، سرمایه فرهنگی، دانشجویان.

مقدمه

اگرچه انقلاب صنعتی بهره‌وری را بهبود بخشید، اما به دلیل بهره‌برداری بیش از حد از منابع طبیعی و رشد مصرف‌گرایی اثرات مخربی بر محیط‌زیست داشته است (Carvalho et al., 2018; Casaló & Escario, 2018; Li et al., 2019). گرم شدن کره زمین، کمبود آب، آلودگی هوا، فرسایش خاک، کاهش منابع طبیعی، جنگل‌زدایی و از بین رفتن تنوع زیستی برخی از مشکلات زیست‌محیطی کنونی هستند که پایداری را به‌شدت تهدید می‌کنند و انسان را در برابر بلایا و فجایع آسیب‌پذیر می‌کنند (Lange & Dewitte, 2019; Shafiei & Maleksaeidi, 2020). به‌طوری که روند فعلی محیط‌زیست بسیار نگران کننده است. سیزده میلیون هکتار از جنگل‌ها در دهه گذشته (۲۰۰۰–۲۰۱۰) از بین رفته است. ۹۰ درصد از بدنه‌های آبی دارای آلاینده‌های شیمیایی سمی پایدار هستند و گازهای گلخانه‌ای پیش‌بینی می‌شود در ۵۰ سال آینده دو برابر شود که منجر به افزایش دمای سطح جهانی ۳ درجه سانتی‌گراد به ٦ درجه سانتی‌گراد می‌شود (Prasad et al., 2019). در این راستا بسیاری از چالش‌های زیست‌محیطی به دلیل رفتار نامناسب انسان نسبت به محیط‌زیست غالب می‌شوند، بنابراین، محققان معاصر معتقدند این مشکلات را می‌توان با ترویج رفتار حفاظت از محیط‌زیست[5] افراد به میزان قابل توجهی کاهش داد (Balunde et al., 2020). طیف گسترده‌ای از رفتارهای فردی که به حفظ محیط‌زیست کمک می‌کند، رفتارهای حفاظت از محیط‌زیست نامیده می‌شود که ممکن است بیش‌تر به‌عنوان رفتارهای فردی که به یک محیط‌زیست پایدار کمک می‌کند، تعریف شود (Yu et al., 2021). به عبارتی این به‌عنوان "رفتارهای فردی کمک‌کننده به پایداری محیطی (مانند محدود کردن مصرف انرژی، اجتناب از اتلاف، بازیافت، و فعالیت‌های زیست‌محیطی)" تعریف شده است (Thormann & Wicker, 2021). این رفتار می‌تواند به‌صورت عمومی (مثلاً استفاده از گزینه‌های حمل‌ونقل انبوه و شرکت در فعالیت‌های مختلف به دلایل زیست‌محیطی) یا خصوصی (عدم استفاده از تهویه مطبوع منزل و مصرف کم‌تر برق) باشد. رفتار مثبت نسبت به حفاظت از محیط‌زیست که افراد به‌عنوان بخشی از زندگی خود تجربه می‌کنند، یک پیشگویی خودشکوفایی است که از تلاش‌های داوطلبانه آن‌ها ناشی می‌شود (Masson et al., 2016). ظهور این ایده در دهه ۱۹٦۰–۱۹۷۰ منجر به افزایش علاقه به مطالعات محیطی در جوامع دانشگاهی و علمی شد. بنابراین، محققان در روانشناسی، محیط‌زیست، کشاورزی، مددکاری اجتماعی، مردم‌شناسی و علوم سیاسی همگی شروع به آوردن دانش علمی به مطالعات مربوط به مدیریت محیطی و چگونگی پرداختن به چنین موضوعاتی با شکل دادن به رفتار

5- Environmental Protection Behavior

[Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir on 2026-10-31]

انسانی کردند (Jilani et al., 2021). با گذشت زمان، با افزایش علاقه عمومی به مطالعه محیط طبیعی، سؤالاتی در مورد عوامل حیاتی که منجر به پذیرش رفتار حفاظت از محیط‌زیست دائمی می‌شود، ذهن محققان را به خود مشغول کرده است (Casaló & Escario, 2018; Gifford & Nilsson, 2014). اخیراً، محققان معاصر به اهمیت مسئولیت اجتماعی[6] برای ارتقای رفتار پایدار افراد پی برده‌اند (Murtaza et al., 2021). به‌طوری که Yu et al (2021) در پژوهش خود اشاره داشتند که مجموعه‌ای از دانش استدلال می‌کند که مسئولیت‌پذیری اجتماعی به‌عنوان یک شاخص ممکن است بر رفتار افراد نسبت به محیط تأثیر بگذارد. انجام مسئولیت‌های اجتماعی در قبال محیط‌زیست در دستیابی به توسعه پایدار زیست‌محیطی بسیار کمک‌کننده است. اما با حفظ و حراست از طبیعت می‌توان به این مهم دست یافت. با نگاهی کوتاه به وضعیت محیط‌زیست در سال‌های اخیر به‌خوبی در می‌یابیم که مسئولیت پذیری اجتماعی یکی از مهم‌ترین و مؤثرترین علل تغییر رفتارهای زیست‌محیطی است (Rastegar & Birkhdar, 2015). امروزه اهمیت به‌کارگیری مفهوم مسئولیت اجتماعی در بخش عمومی به موضوعی جدید برای محققان و مدیران مجرب تبدیل شده است. این‌که چگونه مسئولیت اجتماعی می‌تواند بخشی جدایی‌ناپذیر از استراتژی برای تعامل با جامعه باشد؟ (El-Mallah et al., 2019). برای گسترش بیش‌تر، گزارش اخیر برنامه محیط‌زیست سازمان ملل متحد (UNEP) اشاره کرده است که رفتار مسئولانه در سطح افراد می‌تواند به‌طور قابل توجهی بحران زیست‌محیطی اخیر را کاهش دهد. Carroll (1991) معتقد است مسئولیت اجتماعی سازمان شامل انتظارات اقتصادی، قانونی، اخلاقی و بشردوستانه یک جامعه از سازمان‌هایی است که در برهه زمانی خاصی در آن جامعه به فعالیت می‌پردازند (Herrera & De las Heras-Rosas, 2020) و این مفهوم اهمیت پیدا کرد، بنابراین مفاهیم و ابعاد مختلف جلو می‌آیند. علاوه بر این، Dahlsrud (2008) انتظارات اجتماعی–اقتصادی، محیطی، ذینفعان و کسانی که به‌طور داوطلبانه آن را انجام می‌دهند، پیشنهاد کرد. Turker (2009) آن‌ها را به دو اصطلاح کلی اجتماعی و غیراجتماعی تبدیل می‌کند. مطالعه Farooq et al (2014) مسئولیت اجتماعی را به چهار مفهوم گسترده‌تر، به‌عنوان مسئولیت برای محیط، کارکنان، جامعه و مصرف‌کنندگان تقسیم کرد. مسئولیت‌پذیری اجتماعی یک مفهوم مدیریتی است که از طریق آن شرکت‌ها هر دو موضوع اجتماعی و محیطی را در عملیات تجاری خود پیاده می‌کنند. اجرای صحیح مفهوم مسئولیت اجتماعی می‌تواند مزایای رقابتی مختلفی مانند دسترسی گسترده به سرمایه و بازارها، افزایش فروش و سود، یا صرفه‌جویی در هزینه‌ها را فراهم کند. مسئولیت اجتماعی به‌عنوان شاخصی از موفقیت یک شرکت به‌عنوان یک کل، و به‌عنوان یک راه ممکن برای دستیابی به توسعه پایدار پذیرفته شده است (Slavi´c and Berber, 2015). Noh (2019) اشاره کرد که مدیریت زیست‌محیطی پتانسیل خود را برای بهبود منافع مالی شرکت‌ها فراتر از مسئولیت اجتماعی نشان داده است به نظر می‌رسد که افزایش علاقه در میان دانشگاهیان و دست‌اندرکاران به مسئولیت اجتماعی به خاطر منفعت‌هایی که مسئولیت اجتماعی برای اقتصاد، جامعه و محیط‌زیست دارد تازه و جدید باشد (Henderson, 2007). یک توضیح احتمالی برای این افزایش در ادبیات مسئولیت اجتماعی ممکن است این

6- Social Responsibility

[Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir on 2026-10-31]

باشد که ذینفعان مختلف بر سازمان‌ها فشار می‌آورند تا به شیوه‌ای سازگار با محیط‌زیست عمل کنند (Gkorezis & Petridou, 2017). به‌طور خاص، این امر به افزایش علاقه افراد به حفاظت از طبیعت نسبت داده می‌شود (Misani, 2010). به‌طوری که Jilani et al (2021) در پژوهش خود مبنی بر مسئولیت اجتماعی شرکتی و رفتار حفاظت زیست‌محیطی در دانشجویان دانشگاه پاکستان نشان دادند ارتباط مثبتی بین درک مسئولیت‌پذیری اجتماعی از یک دانشگاه و رفتارهای حفاظت از محیط‌زیست وجود دارد. از سویی می‌توان بیان کرد که فرهنگ جامعه اثر زیادی بر رفتارهای زیست‌محیطی دارد و نقش فرهنگ و عوامل اجتماعی و فرهنگی بر رفتارهای زیست‌محیطی بسیار موثر است. بنابراین فرهنگ و سرمایه فرهنگی عامل اصلی و به معنای موتور توسعه پایدار و حفاظت از محیط‌زیست است. بهبود محیط‌زیست زمانی حاصل خواهد شد که محیط طبیعی و فرهنگی انسان با هم مرتبط باشند (Gholami, 2020). سرمایه فرهنگی[۷] به‌عنوان مهارت‌ها و ارزش‌های فرهنگی تعریف می‌شود که در یک جامعه تجسم می‌یابند، از نسل‌های قبلی به‌دست می‌آیند، اقتباس می‌شوند و توسط گروه اجتماعی فعلی ادامه می‌یابند (Raissa et al., 2021). در ابتدا، Bourdieu (2011) که اصطلاح سرمایه فرهنگی را ابداع کرد، سرمایه فرهنگی را به سه دسته تقسیم می‌کند: (۱) سرمایه فرهنگی عینیت یافته که به شکل اشیا یا خواص است. (۲) سرمایه فرهنگی نهادینه شده که در قالب آموزش و دانش خاص است و (۳) سرمایه فرهنگی تجسم یافته که در قالب هویت، باور و مهارت است. در همین حال، عناصر سرمایه فرهنگی چیزهای ناملموس مانند رفتارها، مجموعه‌ای از ایده‌ها، اعمال اعتقادات، سنت‌ها و ارزش‌هایی که هویت را تشکیل می‌دهند و گروهی از مردم را به هم پیوند می‌دهند، در بر می‌گیرد (Raissa et al., 2021). به‌طور کلی و با توجه به مباحث فوق در ایران مشکلات زیست‌محیطی هر سال بدتر می‌شود. بر اساس شاخص عملکرد زیست‌محیطی (EPI) در سال ۲۰۰۶، ایران با شاخص ۷۰ در بین ۱۳۳ کشور در رتبه ۵۳ قرار گرفت. به همین ترتیب، در ارزیابی سال ۲۰۱۲، ایران از نظر عملکرد زیست‌محیطی در رتبه ۱۱٤ قرار گرفت و با بسیاری از مشکلات زیست‌محیطی روبه‌رو است (Shafiei & Maleksaeidi, 2020). بدون تردید پذیرفت که بسیاری از مشکلات زیست‌محیطی نیازمند مشارکت جامعه برای جلوگیری از وضعیت پیچیده‌تر و کاهش یا حل مشکلات زیست‌محیطی موجود است. نسل جوان امروزی مانند هیچ نسل دیگری در معرض چالش‌های محیطی متفاوتی قرار گرفته است. در این راستا دانشجویان بخشی از جامعه جوان و ذینفعان مهمی هستند که بار بی‌تفاوتی گذشته و حال را نسبت به محیط به دوش می‌کشند. به همین ترتیب، آن‌ها می‌توانند با دانش و آموزش بهتر در مورد مسائل مدیریت زیست‌محیطی و اهمیت رفتار مناسب انسان، سهامداران اساسی باشند (Jilani et al., 2021). امروزه توجه به محیط‌زیست در تمامی بخش‌های کشور و حتی بین ورزشکاران نیز اهمیت یافته است. به همین دلیل حفاظت از محیط به‌عنوان یک مسئولیت اجتماعی همگانی تلقی می‌گردد که همگان از جمله ورزشکاران که الگوی بسیاری از جوانان و نوجوان هستند، در آن سهیم هستند. از سویی ورزشکاران به‌واسطه شیوه فعالیت‌های ورزشی و ارتباطاتی که با دیگران و جامعه دارند، می‌توانند نقش موثری را حفظ محیط‌زیست ایفا نمایند. به‌طوری که نتایج

7- Cultural capital

[Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir on 2026-10-31]

پژوهش Matsui (2015) نشان داد که مشارکت شرکت‌کنندگان در ورزش بر رفتارهای طرفدار محیط‌زیست آن‌ها تأثیر می‌گذارد و احتمال بیش‌تری وجود دارد که رفتارهای حفاظت از محیط‌زیست را تنها زمانی انجام دهند که مشارکت آن‌ها زیاد باشد. بنابراین، توسعه دانش علمی در مورد آنچه که آن‌ها را به رفتار طرفدار محیط‌زیست ترغیب می‌کند، یک حوزه مهم نگرانی است که کاربردهای عملی برای حرکت در مسیر آینده‌ای پایدار دارد. تاکنون پژوهشی که بتواند رفتارهای حفاظت از محیط‌زیست را با توجه به مسئولیت‌پذیری اجتماعی در بین نمونه‌های مختلف خصوصا ورزشکاران و دانشجویان ورزشکار مورد بررسی قرار دهد، یافت نشده است. همین موضوع نوآوری جدیدی را در این حوزه ایجاد می‌کند. همچنین خلأ پژوهشی در ارتباط با موضوع تحقیق حاضر در بین ورزشکاران و دانشجویان مشاهده می‌شود. در نتیجه پژوهش حاضر با هدف ارتباط بین رابطه بین مسئولیت‌پذیری اجتماعی با رفتارهای حفاظت از محیط‌زیست با نقش میانجی سرمایه فرهنگی در دانشجویان ورزشکار تدوین شده است.

پیشینه پژوهش

نظریه‌های مختلفی برای توضیح رفتار فردی وجود داشته است. به‌طور خاص، محققان از نظریه رفتار برنامه‌ریزی شده[8] (TPB)، نظریه فعال‌سازی هنجار، نظریه هویت اجتماعی، نظریه ذینفعان و نظریه انگیزه حفاظت[9] (PMT) استفاده کرده‌اند. تمامی نظریه‌های فوق به‌طور گسترده در مطالعات مختلف به‌عنوان مبنایی برای توضیح رفتار انسان مورد استفاده قرار گرفته‌اند. با این حال، نویسندگان احساس می‌کنند که نظریه انگیزه حفاظت در میان نظریه‌های ذکر شده در بالا برای توضیح مسئله پژوهش حاضر مناسب‌تر است. این نظریه در اصل توسط Rogers (1997) در کار اصلی خود ارائه شد. در اصل، این تئوری برای توضیح اینکه چگونه یک فرد می‌تواند در برابر خطرات مربوط به سلامتی ادراک شده به صورت محافظتی از خود رفتار کند، ایجاد شد. با این حال، نظریه انگیزه حفاظت در مناطق متنوع فراتر از چشم‌اندازهای بهداشتی استفاده شده است. به‌طور مشخص‌تر، در زمان‌های اخیر، محققان مختلف این نظریه را در زمینه مدیریت زیست‌محیطی اعمال کرده‌اند (Bockarjova & Steg, 2014). نظریه انگیزه حفاظت یک مدل رفتاری است که به باورها و ادراکات مبتنی بر تهدید برای درک اهمیت رفتارهای محافظت کننده از سلامت افراد مربوط می‌شود. از این حیث، تهدیدات مرتبط با تغییرات زیست‌محیطی می‌تواند فرد را به سمت رفتار طرفدار محیط‌زیست سوق دهد. برای توضیح بیش‌تر، نظریه انگیزه حفاظت دو فرآیند خاص را ذکر می‌کند که برای رفتار محافظتی یک فرد مضر است. این فرآیندها شامل یک ارزیابی مقابله و یک ارزیابی تهدید است (Maddux & Rogers, 1983). با توجه به هسته نظریه انگیزه حفاظت، افراد در هنگام مواجهه با یک موقعیت تهدیدآمیز تمایل به اتخاذ رفتار محافظتی دارند و معتقدند چنین موقعیتی می‌تواند با انجام اقدامات خاص برطرف شود. از منظر ارزیابی تهدید، سه پیشایند مانند پاداش پاسخ ناسازگار، شدت تهدید و حساسیت به تهدید برای درگیر کردن افراد در

8- theory of planned behavior
9- protection motivation theory

[Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir on 2026-10-31]

رفتارهای حفاظتی محور هستند (Rogers, 1997). جوایز پاسخ ناسازگار به مزایای درونی و بیرونی نادیده گرفتن یک رفتار حفاظتی مربوط می‌شود، در حالی که شدت تهدید به باور در مورد شدت عواقب ناشی از یک تهدید (تخریب محیطی) اشاره دارد. حساسیت به تهدید به درک فرد از این‌که چگونه یک موقعیت تهدیدآمیز می‌تواند فرد را به سمت یک موقعیت آسیب‌پذیر سوق دهد اشاره دارد. به همین ترتیب، از منظر ارزیابی مقابله، سه پیشایند مرتبط هستند که تمایل به ایجاد یک رفتار محافظتی از سوی افراد دارند. این‌ها شامل کارآمدی پاسخ، خودکارآمدی و هزینه پاسخ است. اثربخشی پاسخ، اعتقاد فرد به این است که یک رفتار محافظتی می‌تواند به‌طور قابل توجهی یک تهدید را کاهش دهد، در حالی که خودکارآمدی به درک فرد از توانایی انجام یک رفتار حفاظتی مورد نیاز مربوط می‌شود. هزینه پاسخ به درک هزینه فرد مرتبط با یک رفتار محافظتی مربوط می‌شود. به‌طور خلاصه، زمانی که شدت تهدید، حساسیت به تهدید، اثربخشی پاسخ و خودکارآمدی بالا باشد، یک فرد تمایل به انجام رفتارهای محافظتی دارد، در حالی که پاداش‌های پاسخ به هزینه و پاسخ ناسازگار کم هستند (Jilani et al., 2021). همچنین در پژوهش‌های انجام شده توسط Ahmadi (2015) مبنی بر سرمایه فرهنگی عینی و رفتارهای زیست‌محیطی، نتایج حاکی از آن است که مؤثرترین متغیر بر رفتارهای زیست‌محیطی شهروندان، سرمایه فرهنگی عینی است (Ahmadi, 2015). Gholami (2020) در پژوهش خود نشان دادند بین متغیرهای سرمایه فرهنگی و رفتار زیست‌محیطی رابطه معنادار مثبت و مستقیم وجود دارد. همچنین سه بعد سرمایه فرهنگی (تجسم یافته، عینیت یافته و نهادینه شده) ارتباط معناداری با رفتارهای زیست‌محیطی دارند. Nabavi and Mokhtari (2018) نیز نشان دادند بین سرمایه فرهنگی خانواده‌ها و رفتار زیست‌محیطی آنان رابطه مستقیمی وجود دارد، اما در رابطه با خُرده مقیاس‌های سرمایه فرهنگی، سرمایه فرهنگی عینیت یافته و تجسم یافته اثر مستقیمی روی رفتارهای زیست‌محیطی خانواده‌ها دارند و سرمایه فرهنگی نهادینه شده فاقد اثر مستقیم است (Nabavi & Mokhtari Hashi 2018). نتایج پژوهش Yu et al (2021) نیز نشان می‌دهد که مسئولیت‌پذیری اجتماعی، به‌طور مستقیم و غیرمستقیم، از طریق رفتار طرفدار محیط‌زیست کارکنان بر عملکرد زیست‌محیطی شرکت‌های کوچک و متوسط تأثیر می‌گذارد و رفتار حامی محیط‌زیست کارکنان تا حدی این رابطه را واسطه می‌کند (Yu et al., 2021). Afsar & Umrani (2020) در پژوهش خود نشان دادند مسئولیت‌پذیری اجتماعی مستقیماً بر بازتاب اخلاقی، حمایت از محیط‌زیست همکار و تعهد زیست‌محیطی تأثیر می‌گذارد. انعکاس اخلاقی و حمایت همکار طرفدار محیط‌زیست به‌طور قابل‌توجهی و مثبت بر تعهد محیطی تأثیر گذاشت. انعکاس اخلاقی، حمایت طرفدار محیط‌زیست همکار، و تعهد زیست‌محیطی تا حدی رابطه بین مسئولیت‌پذیری اجتماعی درک شده و رفتار طرفدار محیط‌زیست کارکنان را میانجی‌گری کردند. Gkorezis & Petridou (2017) در پژوهش خود به تأثیر مسئولیت‌پذیری اجتماعی درک شده بر رفتار حامی محیط‌زیست کارکنان پرداختند. داده‌های ۱۹۱ کارمند خصوصی نشان داد که مسئولیت‌پذیری اجتماعی ادراک شده هم تأثیر مستقیم و هم غیرمستقیم، از طریق شناسایی سازمانی، بر رفتار حفاظت از محیط‌زیست دارد. نتایج تحقیق Rastegar & Birkhdar (2015) نشان می‌دهد که بین مسئولیت‌پذیری اجتماعی و رفتارهای زیست‌محیطی در دانش

[Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir on 2026-10-31]

آموزان رابطه معناداری وجود دارد. همچنین Alidadiani & Soleimanpour Omran (2019) در پژوهش خود نشان داد نتایج نشان داد بین رفتار محیط‌زیستی و مسئولیت‌پذیری اجتماعی رابطه معناداری وجود دارد.

مواد و روش‌ها

روش پژوهش توصیفی از نوع همبستگی است که به شکل میدانی صورت می‌پذیرد و مبتنی بر معادلات ساختاری است. تحقیق همبستگی یکی از انواع روش تحقیق است که در آن پژوهشگر می‌کوشد تا نوع رابطه میان یک چند متغیر را شناسایی یا درک نماید. به بیان ساده، تحقیقات همبستگی در پی ترسیم نوع رابط میان متغیرها هستند. همچنین مدل معادلات ساختاری روشی برای بررسی روابط میان متغیرهای پنهان است که همزمان متغیرهای مشاهده‌پذیر را نیز در نظر می‌گیرد. منظور از متغیرهای پنهان همان عوامل اصلی هستند که در یک الگو یا مدل مفهومی نمایش داده می‌شوند. متغیرهای مشاهده‌پذیر نیز همان گویه‌ها یا سوالات مربوط به سنجش عوامل اصلی می‌باشند. جامعه آماری تحقیق حاضر را تمامی دانشجویان ورزشکار دختر و پسر در مقطع کارشناسی و بالاتر در شهر تهران تشکیل می‌دهند. با توجه به حجم جامعه نامحدود (بیش‌تر از ۱۰۰۰۰ نفر) مطابق با جدول مورگان تعداد ۳۸٤ نفر بر اساس روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای چندمرحله‌ای به‌عنوان نمونه انتخاب و پرسشنامه‌های تحقیق را پر نمودند. در نهایت تعداد ۳٦٤ نفر به‌عنوان نمونه نهایی انتخاب شدند. برای انتخاب نمونه تلاش بر این بود که نمونه انتخابی تا حدالامکان معرف جامعه آماری باشد. بدین منظور از روش تصادفی خوشه‌ای چندمرحله‌ای استفاده شده است. در این روش ابتدا شهر تهران به ۵ منطقه جغرافیایی شمال، جنوب، شرق، غرب و مرکز تقسیم شد و در هر منطقه دانشگاه‌های معینی انتخاب گردید. سپس از بین هر یک از دانشگاه‌های انتخاب شده به نسبت تراکم دانشجویی، نمونه انتخاب شدند. ورزشکار بودن دانشجویان بر این اساس مشخص شد که حداقل در یک رشته ورزشی به‌صورت تخصصی کارکرده بودند و یا این که حداقل یک بار در مسابقات سطح ملی، منطقه‌ای، یا کشوری، باشگاهی و غیره حضور یافته بودند. در ادامه به‌منظور دست‌یابی به نتایج از پرسشنامه استفاده شده است.

پرسشنامه مسئولیت‌پذیری اجتماعی

پرسشنامه مسئولیت‌پذیری اجتماعی، توسط Carroll (1991) طراحی شده است. این پرسشنامه دارای ۲۰ سوال و ٤ مؤلفه مسئولیت‌پذیری اقتصادی، مسئولیت‌پذیری قانونی، مسئولیت‌پذیری اخلاقی، مسئولیت‌پذیری اجتماعی می‌باشد و بر اساس طیف پنج گزینه‌ای لیکرت به سنجش مسئولیت‌پذیری اجتماعی سازمان می‌پردازد. روایی پرسشنامه در تحقیق Daraee & Parsaamal (2012) مبنی بر بررسی تأثیر فرهنگ سازمانی بر مسئولیت اجتماعی در شرکت خودروسازی سایپا مورد تأیید قرار گرفت و پایایی آن بر اساس ضریب آلفای کرونباخ برابر با ۰/۸٦ گزارش شد.

[Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir on 2026-10-31]

پرسشنامه رفتارهای حفاظت از محیط‌زیست

جهت سنجش رفتارهای حفاظت از محیط‌زیست از پرسشنامه Kaiser et al (1999) اقتباس شده است. پرسشنامه حاضر دارای ۱۰ سوال می‌باشد و شامل سؤالاتی در مورد نحوه عملکرد افراد در مورد رفتارهایی مانند بازیافت، صرفه‌جویی در انرژی و اطلاعاتی در مورد نحوهٔ درگیر شدن افراد در فعالیت‌های زیست‌محیطی است و به‌ترتیب اولویت به مقوله‌های خیلی کم، کم، متوسط، زیاد و خیلی زیاد رتبه‌بندی شده است (Kaiser et al., 1999). اعتبار سؤالات در پژوهش Shobeiri (2013) از طریق اعتبار صوری مورد تأیید قرار گرفته است. همچنین پایایی سؤالات با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ برابر با ۰/۷۸ محاسبه شده است.

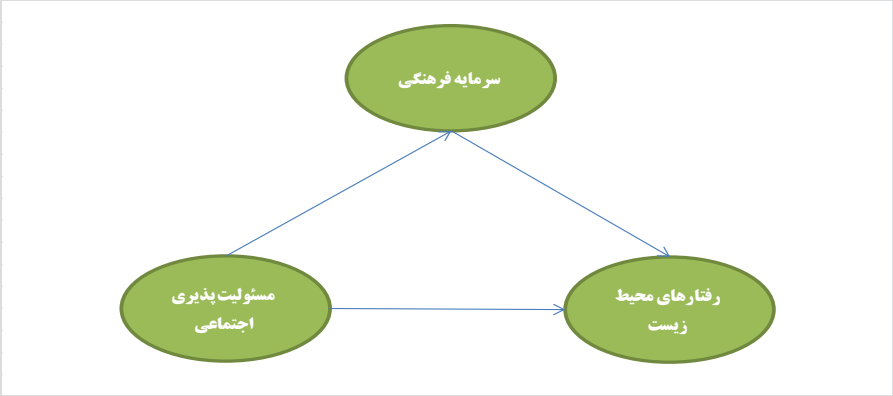
پرسشنامه سرمایه فرهنگی بوردیو

پرسشنامه سرمایه فرهنگی بوردیو دارای ۲۲ سوال بوده و هدف آن سنجش ارزش‌ها و نمودهای فرهنگی و هنری در سه شاخص: ۱- سرمایه فرهنگی تجسم یافته یا سرمایه بدنی و فردی (مهارت ذهنی، مهارت در بیان مطالب درسی)، ۲- سرمایه فرهنگی عینی (مصرف کالاهای فرهنگی، تملک کالاهای فرهنگی، علاقمندی به هنر) ۳- سرمایه فرهنگی نهادی (مدارک تحصیلی) می‌باشد. روایی پرسشنامه در پژوهش Firozjaeian & Gerami (2012) با استفاده از نظرات اساتید راهنما و مشاور، خوب ارزیابی و تأیید شده است. ضریب آلفای کرونباخ برای پرسشنامه محاسبه شد که مقدار آن برابر با ۸۵/۷ درصد به‌دست آمد.

با توجه به این‌که ابزار این تحقیق پرسشنامه استاندارد بود و روایی و پایایی آن نیز قبلا در تحقیقات مورد تأیید قرار گرفت. در نتیجه نیازی به أخذ مجدد روایی ندارد. با این حال روایی صوری و محتوی پرسشنامه بر اساس نظر اساتید راهنما و مشاور و نیز چند تن از اساتید مورد نگارش قرار گرفته و روایی مورد تأیید واقع شد. به‌منظور اندازه‌گیری قابلیت پایایی، از روش آلفای کرونباخ و با استفاده از نرم‌افزار SPSS24 استفاده گردیده است. بدین منظور بخش کوچکی از جامعه آماری (۳۰ نفر) انتخاب و پرسشنامه‌ها به شکل مطالعه مقدماتی[10] در جامعه توزیع گردید؛ این مقدار بر اساس داده‌های حاصل از طریق آلفای کرونباخ برای پرسشنامه مسئولیت اجتماعی ۰/۹۱۲= α، سرمایه فرهنگی ۰/۸۵٤=α و رفتار حفاظت از محیط‌زیست ۰/۸۳۲=α می‌باشد که نشان‌دهنده آن است که پرسشنامه مورد استفاده، از قابلیت پایایی لازم برخوردار می‌باشد. برای تجزیه‌وتحلیل آماری یافته‌های پژوهش علاوه بر استفاده از آمار توصیفی از آمار همبستگی پیرسون و مدل معادلات ساختاری با استفاده از نرم‌افزار SPSSو Amos نسخه ۲٤ استفاده شده است. با توجه به متغیرهای فوق پژوهش حاضر به دنبال نقش میانجی سرمایه فرهنگی در رابطه بین مسئولیت‌پذیری اجتماعی و رفتارهای حفاظت از محیط‌زیست در بین دانشجویان ورزشکار تدوین شده است که مدل مفهومی در شکل (۱) ارائه شده است.

10- Pilot Study

[Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir on 2026-10-31]

شکل ۱: مدل مفهومی پژوهش

Figure 1: Conceptual model of the research

بحث و یافته‌ها

یکی از پیش‌فرض‌های تحقیق انجام وجود ارتباط خطی بین متغیرهای مستقل و وابسته باشد. به همین منظور ارتباط بین متغیرها با توجه به مدل تحقیق در ابتدا مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

با توجه به نرمال بودن توزیع داده‌ها به‌منظور بررسی ارتباط متغیرهای تحقیق از آزمون همبستگی پیرسون استفاده شد (جدول ۱).

جدول ۱- ماتریس همبستگی پیرسون بین متغیرهای تحقیق

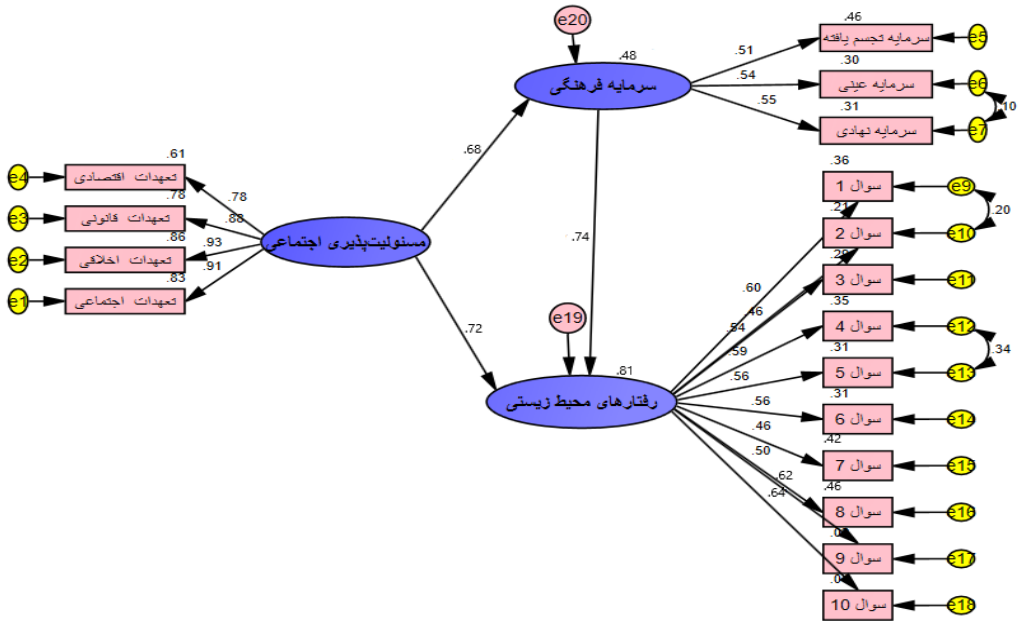
Table 1- Pearson correlation matrix between research variables

متغیرها		مسئولیت‌پذیری اجتماعی	سرمایه فرهنگی	رفتارهای حفاظت از محیط‌زیست
مسئولیت‌پذیری اجتماعی	ضریب همبستگی سطح معناداری	۱	-	-
سرمایه فرهنگی	ضریب همبستگی سطح معناداری	۰/٦٦٥** ۰/۰۰۲	۱	-
رفتارهای حفاظت از محیط‌زیست	ضریب همبستگی سطح معناداری	۰/۵۳۲** ۰/۰۰۱	۰/۷۱٤** ۰/۰۰۳	۱

*= معناداری در سطح P≤۰/۰۵؛ **= معناداری در سطح P≤۰/۰۱

با توجه به نتایج آزمون همبستگی پیرسون در جدول (۱) مشاهده می‌شود که بین مسئولیت‌پذیری اجتماعی و سرمایه فرهنگی (Sig=۰/۰۰۱، r=۰/۵۳۲)، بین مسئولیت‌پذیری اجتماعی و رفتارهای حفاظت از محیط‌زیست (Sig=۰/۰۰۱، r=۰/٦٦٥) و بین سرمایه فرهنگی و رفتارهای حفاظت از محیط‌زیست (Sig=۰/۰۰۱، r=۰/۷۱٤) رابطه مثبت معناداری وجود دارد. پس از بررسی ارتباط بین متغیرهای تحقیق، مدل تحقیق در نرم‌افزار Amos نسخه ۲٤ اجرا و بر اساس نتایج به‌دست آمده فرضیات تحقیق مورد بررسی قرار گرفت:

[Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir on 2026-10-31]

شکل ۲: مدل تحقیق (در حالت ضرایب رگرسیونی استاندارد شده)

Figure 2: Research model (in the case of standardized regression coefficients)

جدول ۲- ضرایب رگرسیونی استاندارد شده و مقادیر t مدل ارتباطی تحقیق

Table 2- Standardized regression coefficients and t-values of the research communication model

	مسیر		بار عاملی	مقدار t	سطح معناداری
مسئولیت‌پذیری اجتماعی	<---	تعهدات اقتصادی	۰/۷۸۲	–	–
	<---	تعهدات قانونی	۰/۸۸۳	۹/۱۹۰	۰/۰۰۱
	<---	تعهدات اخلاقی	۰/۹۳۱	۱۲/۲۴۳	۰/۰۰۱
	<---	تعهدات اجتماعی	۰/۹۰۶	۱۳/۲۴۳	۰/۰۰۱
رفتارهای حفاظت از محیط‌زیست	<---	سوال ۱	۰/۶۰۵	–	–
	<---	سوال ۲	۰/٤٦٤	٦/٥١٥	۰/۰۰۱
	<---	سوال ۳	۰/٥٤٠	۸/۷۲۰	۰/۰۰۱
	<---	سوال ٤	۰/٥٩٣	۸/۷٤٤	۰/۰۰۱
	<---	سوال ٥	۰/٥٥٦	۸/٥٧٣	۰/۰۰۱
	<---	سوال ٦	۰/٥٦٤	۷/٤۰۳	۰/۰۰۱
	<---	سوال ۷	۰/٤٦٤	۹/٤۰۳	۰/۰۰۱
	<---	سوال ۸	۰/٥۰۱	۱۰/۰٤۷	۰/۰۰۱
	<---	سوال ۹	۰/٦۲۳	۹/٤۹۰	۰/۰۰۱
	<---	سوال ۱۰	۰/٦٤٤	۸/٥٦٦	۰/۰۰۱
سرمایه فرهنگی	<---	سرمایه نهادی	۰/٥٥۱	–	–
	<---	سرمایه تجسم یافته	۰/٥۱٤	۸/۷۷۹	۰/۰۰۱
	<---	سرمایه عینی	۰/٥۳۹	۹/۹۸۹	۰/۰۰۱

[Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir on 2026-10-31]

بر مبنای یافته‌های حاصل از مدل معادلات ساختاری و نتایج گزارش شده در جدول (۲) مشاهده می‌شود کلیه بارهای عاملی (ضرایب رگرسیونی استاندارد شده) از مقادیر تی (t) قابل قبولی در سطح معناداری کم‌تر از ۰/۰۵ برخوردار بوده و این شاخص‌ها نشان می‌دهند که متغیرهای مشاهده‌ای اندازه‌گیری شده به‌خوبی انعکاسی از متغیرهای پنهان مسئولیت‌پذیری اجتماعی، رفتارهای حفاظت از محیط‌زیست و سرمایه فرهنگی می‌باشند. در شکل (۲) مدل ارتباطی تحقیق در حالت ضرایب رگرسیونی استاندارد شده (بار عاملی) ارائه شده است. در ادامه شاخص‌های برازش مدل تحقیق به‌منظور بررسی تأیید یا عدم تأیید مدل ارتباطی گزارش شده است (جدول ۳).

جدول ۳- شاخص‌های برازش مدل ارتباطی تحقیق

Table 3- Indicators of fitting the research communication model

شاخص‌های برازش	مقدار مطلوب	مقادیر شاخص‌ها	تفسیر
کای اسکوآر (کای دو[11])	-	٤٨٥/٧٣٦	-
درجه آزادی[12]	-	١٦٤	-
نسبت کای اسکوآر به درجه آزادی ($\chi 2/df$)	کم‌تر از ۵	۲/۹۶۱	مطلوب
شاخص نیکویی برازش[13] (GFI)	بیش‌تر از ۰/۹	۰/۹۳۲	مطلوب
شاخص نیکویی برازش تعدیل شده[14] (AGFI)	بیش‌تر از ۰/۸	۰/۸٤۱	مطلوب
ریشه دوم میانگین خطای برآورد[15] (RMSEA)	کم‌تر از ۰/۱	۰/۰۸٦	مطلوب
ریشه دوم میانگین مجذورات باقیمانده[16] (RMR)	کم‌تر از ۰/۰۵	۰/۰٤٤	مطلوب
شاخص برازش تطبیقی[17] (CFI)	بیش‌تر از ۰/۹	۰/۹۳۲	مطلوب
شاخص برازش هنجار شده[18] (NFI)	بیش‌تر از ۰/۹	۰/۹۲۲	مطلوب
شاخص برازش افزایشی[19] (IFI)	بیش‌تر از ۰/۹	۰/۹۳۹	مطلوب

با توجه به جدول (۳) مشاهده می‌شود شاخص برازش تطبیقی (CFI) و شاخص نیکویی برازش (GFI) به‌عنوان شاخص‌های اصلی برازش مدل بیش‌تر از ۰/۹ بوده که نشان از تأیید مدل دارد. نسبت کای اسکوآر به درجه آزادی (۲/۹٦۱) کم‌تر از ۵ بوده که به‌منظور تأیید مدل تحقیق از مقدار قابل قبولی برخوردار است. همچنین با توجه به

11- Chi-Square
12- Degrees of Freedom (df)
13- Goodness of Fit (GFI)
14- Adjusted Goodness of Fit Index (AGFI)
15- Root Mean Square Error of Approximation (RMSEA)
16- Root Mean Squared Residuals (RMR)
17- Comparative Fit Index (CFI)
18- Normed of Fit Index (NFI)
19- Incremental of Fit Index (IFI)

[Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir on 2026-10-31]

این‌که ریشه دوم میانگین خطای برآورد (RMSEA) که در این شاخص مقادیر کم‌تر یک از قابل‌قبول به‌عنوان شاخص مطلوب بودن مدل به‌شمار می‌رود، مقدار شاخص RMSEA برابر با ۰/۰۸٦ به‌دست آمده که نشان از برازش قابل‌قبول مدل دارد؛ بنابراین با توجه به مقادیر به‌دست آمده مدل ارتباطی تحقیق از برازش کافی برخوردار است. در ادامه بر اساس نتایج به‌دست آمده تاثیر متغیرهای تحقیق بر اساس نتایج حاصل از مدل تحقیق مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

جدول ٤- نتایج تحلیل مسیر ساختاری (اثر مستقیم)

Table 4- Structural path analysis results (direct effect)

ارتباط بین متغیرها	بار عاملی	مقدار t	سطح معناداری
مسئولیت‌پذیری اجتماعی ---> رفتارهای حفاظت از محیط‌زیست	۰/٦۸۳	۵/٦۳٤	۰/۰۰۱
مسئولیت‌پذیری اجتماعی ---> سرمایه فرهنگی	۰/۷۲٤	۳/۹۹۳	۰/۰۰۱
سرمایه فرهنگی ---> رفتارهای حفاظت از محیط‌زیست	۰/۷۳۷	٤/۷۹٦	۰/۰۰۱

برای بررسی اثرات غیرمستقیم متغیر مستقل بر متغیر وابسته ضرورت دارد تا شروط زیر ابتدا برقرار باشد. شرط اول این است که معناداری رابطه بین متغیر مستقل و واسط تأیید شود و شرط دوم نیز تأیید معناداری رابطه بین متغیر واسط و وابسته می‌باشد. سپس در صورت برقرار بودن شروط بالا ضریب مسیر رابطه غیرمستقیم، از ضرب بین ضریب مسیر رابطه بین متغیر مستقل با واسط و ضریب مسیر رابطه بین متغیر واسط با وابسته به‌دست می‌آید. بر اساس نتایج جدول (٤) مشاهده می‌شود که «مسئولیت‌پذیری اجتماعی» بر «رفتارهای حفاظت از محیط‌زیست» با ضریب مسیر (β=۰/٦۸) و «مسئولیت‌پذیری اجتماعی» بر «سرمایه فرهنگی» با ضریب مسیر (β=۰/۷۲)، تأثیر مثبت و معناداری دارند؛ بنابراین شرط اول و دوم برقرار است.

جدول ۵- اثر میانجی سرمایه فرهنگی دانشجویان ورزشکار در ارتباط بین مسولیت‌پذیری اجتماعی و رفتارهای حفاظت از محیط‌زیست

Table 5- The mediating effect of student's cultural capital on the relationship between social responsibility and environmental protection behaviors

متغیر مستقل		متغیر میانجی		متغیر وابسته	اثر مستقیم	اثر غیرمستقیم
مسئولیت‌پذیری اجتماعی	--->	سرمایه فرهنگی	--->	رفتارهای حفاظت از محیط‌زیست	۰/٦۸	۰/٦۸*۰/۷٤=۰/٤۹

بر اساس نتایج جدول (۵) مشاهده می‌شود که با توجه به حاصل‌ضرب (۰/٦۸*۰/۷٤) ضریب مسیر اثر غیرمستقیم مسئولیت‌پذیری اجتماعی از طریق سرمایه فرهنگی بر رفتارهای حفاظت از محیط‌زیست برابر با (β=۰/٤۹) بود؛

[Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir on 2026-10-31]

بنابراین می‌توان گفت که مسولیت‌پذیری اجتماعی از طریق نقش میانجی سرمایه فرهنگی در دانشجویان ورزشکار بر رفتارهای حفاظت از محیط‌زیست اثر مثبت معناداری دارد.

نتیجه‌گیری

بر اساس نتایج به‌دست آمده بین مسئولیت‌پذیری اجتماعی و رفتارهای حفاظت از محیط‌زیست رابطه مثبت معناداری وجود دارد. همچنین نتایج مدل ساختاری نیز نشان داد مسئولیت‌پذیری اجتماعی اثر مثبت و معنی‌داری بر رفتارهای حفاظت از محیط‌زیست دانشجویان ورزشکار دارد. نتایج همسو با یافته‌های Jilani et al (2021); Rastegar & Birkhdar (2015) و Yu et al (2015) می‌باشد. حفظ، نگهداری و بهبود محیط‌زیست و منابع طبیعی تنها در صورتی امکان‌پذیر خواهد بود که از تمامی ظرفیت‌های موجود یک جامعه استفاده شود و سیاست‌گذاری به نحوی باشد که در بلندمدت بیش‌ترین منفعت را برای نسل‌های مختلف ایجاد کند. امری که مهم‌ترین لازمه آن ارتقا و بهبود مسئولیت اجتماعی است. در تبین نتایج می‌توان بیان کرد نظام ارزش‌های انسانی و اجتماعی و همچنین توسعه دانش و آگاهی و بیداری وجدان‌های اخلاقی باعث ایجاد مسئولیت‌پذیری اجتماعی در بین دانشجویان ورزشکار می‌شود که آن هم به نوبه خود با ایجاد حالت خود کنترلی و خود برانگیختگی در افراد و سازمان‌ها، آن‌ها را به مرحله خود شکوفایی می‌رساند و همچنین باعث می‌شود افراد و سازمان‌ها در امور اجتماعی به طول فعال مشارکت کنند و از سویی از لحاظ نظری، رفتار مسئولیت‌پذیر اجتماعی می‌تواند دانشجویان ورزشکار را به انجام رفتارهای اخلاقی از سوی خود نیز برانگیزد که همین امر رفتارهای حفاظت از محیط‌زیست را توسعه و بهبود می‌بخشد. نتایج ما به ادبیات موجود کمک کرد و نشان داد که ادراک ورزشکاران از مسئولیت‌پذیری اجتماعی بر رفتار حفاظت از محیط‌زیست تأثیر مثبت می‌گذارد؛ بنابراین، ورزشکارانی که سیاست‌های مرتبط با مسئولیت‌پذیر اجتماعی را اجرا کنند، ارزش‌های مثبت و سازگار با محیط‌زیست را تولید می‌کنند که ممکن است به سطح فردی منتقل شود و بنابراین، رفتار محیطی مرتبط با وظایف ورزشکاران را تحریک کند.

Bierhoff (2000) در پژوهش خود نشان دادند که مسئولیت‌پذیری اجتماعی محیط زیستی که در دوران کودکی به وجود می‌آید نقش مهمی در تشکیل سرمایه اجتماعی داشته و سبب کاهش پیامدهای جانبی منفی محیط زیستی می‌شود. می‌توان بیان کرد که رفتارهای حفاظت از محیط‌زیست به نحوی می‌تواند بخشی از مسئولیت‌پذیری اجتماعی محسوب می‌گردد و بخشی از مسئولیت‌پذیری اجتماعی موضوعیت محیط زیستی دارد. به همین ترتیب، مسئولیت‌پذیری اجتماعی ابزار امیدوارکننده‌ای است که رفتار حفاظت از محیط‌زیست دانشجویان ورزشکار را ترویج می‌کند، زیرا وقتی دانشجویان رفتار مسئولانه‌ای نسبت به جامعه و محیط خود نشان دهند، قصد داوطلبانه آن‌ها در سطح فردی ترویج می‌یابد. از این‌رو، این فرآیند به‌طور جمعی اهداف پایدار را در سطح جامعه ارتقا می‌دهد.

بر اساس نتایج به‌دست آمده بین سرمایه فرهنگی و رفتارهای حفاظت از محیط‌زیست رابطه مثبت معناداری وجود دارد. همچنین نتایج مدل ساختاری نیز نشان داد سرمایه فرهنگی اثر مثبت و معنی‌داری بر رفتارهای حفاظت از

[Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir on 2026-10-31]

محیط‌زیست دانشجویان ورزشکار دارد. نتایج همسو با یافته‌های Jilani et al (2021), Ahmadi (2015), Gholami (2020), Salehi & Imam Gholi (2012) می‌باشد.

در تبین نتایج می‌توان بیان کرد که سرمایه فرهنگی به‌عنوان عوامل زیربنایی توصیف شده است که جوامع انسانی را با ابزارها و سازگاری‌هایی برای حفظ خود در محیط خود فراهم می‌کند. به‌طوری که Salehi & Imam Gholi (2012) در پژوهش خود نشان دادند که سرمایه فرهنگی بیش‌ترین اثر را بر رفتارهای زیست‌محیطی دارد؛ به عبارت دیگر، سرمایه فرهنگی مهم‌ترین پیش‌بینی کننده متغیر رفتارهای زیست‌محیطی در مقایسه با سایر متغیرهای تحقیق می‌باشد. با افزایش آموزش‌های فرهنگی در خصوص محیط‌زیست و نیز آگاهی‌رسانی در ارتباط با مسائل و مشکلات زیست‌محیطی و تبعات ناشی از آن افراد جامعه اهمیت بیش‌تری برای حفاظت از محیط‌زیست قائل گردیده و به‌تبع آن با افزایش انگیزه و علاقه در بین تمام دانشجویان و عموم افراد برای مشارکت‌های فرهنگی بیش‌تر فعالیت‌های زیست‌محیطی می‌تواند تأثیر به سزایی در حفظ محیط زیستی داشته باشد. در واقع می‌توان گفت، محیط رفتار دانشجویان را تحت تأثیر قرار داده و به آن جهت می‌دهد. Bourdieu (1984) معتقد است که تمام افراد بشر کنش‌گرند و کنش عملی است که در یک میدان رخ می‌دهد و هر میدان عرصه‌ای است که در آن نیروهای بالقوه و بالفعل با یکدیگر وارد تبادل می‌شوند. بر همین اساس سرمایه فرهنگی بر روی رفتارهای حفاظت از محیط‌زیست تأثیر مثبتی دارد و می‌توان بیان کرد که در جهت ارتقای سرمایه فرهنگی باید اقدامات و برنامه‌ریزی‌های موثرتری انجام گیرد. بر اساس نتایج مسولیت‌پذیری اجتماعی از طریق نقش میانجی سرمایه فرهنگی در دانشجویان ورزشکار بر رفتارهای حفاظت از محیط‌زیست اثر مثبت معناداری دارد. نتایج همسو با یافته‌های Jilani et al (2021), Salehi & Imam Gholi (2012) Ahmadi (2015) می‌باشد. بر این اساس می‌توان بیان کرد که با افزایش و نقش میانجی سرمایه فرهنگی، نگرش زیست محور و رفتارهای حفاظت از محیط‌زیست در بین دانشجویان ورزشکار صورت می‌گیرد. به‌طوری که با افزایش ابعاد سرمایه فرهنگی، سرمایه فرهنگی دانشجویان ورزشکار افزایش می‌یابد و در نتیجه نگرشی زیست محور و رفتارهای زیست‌محیطی در جامعه نسبت به محیط‌زیست صورت گیرد. علاوه بر این بسیاری از مشکلات زیست‌محیطی را می‌توان با افزایش مسئولیت‌پذیری اجتماعی و رفتارهای مسئولانه برطرف نمود؛ به عبارت دیگر مسئولیت‌پذیری اجتماعی به همراه سرمایه فرهنگی و باورها و نگرش‌های فرهنگی دانشجویان می‌تواند رفتارهای حفاظت از محیط‌زیست را افزایش دهد. چرا که حفاظت از رفتارهای زیست‌محیطی باید شامل تغییر در رفتار عموماً نابسامان افراد باشد. اهداف زیست‌محیطی پایدار را می‌توان از طریق تلاش افراد من جمله دانشجویان ورزشکار در تمام سطوح به‌دست آورد. مجموعه از دانش استدلال می‌کند که مسئولیت‌پذیری اجتماعی به‌عنوان یک شاخص سازمانی ممکن است بر رفتار افراد نسبت به محیط تأثیر بگذارد. به‌عنوان مثال Jilani et al (2021) نشان دادند درک مسئولیت‌پذیری اجتماعی بر رفتارهای حفاظت از محیط‌زیست تأثیر مثبتی دارد و یا Ji & Jan (2019) در مطالعه‌ای به این نتیجه رسیدند که اقدامات مسئولیت‌پذیری اجتماعی می‌تواند پیامدهای عاطفی و رفتاری افراد را افزایش دهد. به‌طور کلی، اعتقاد بر این است که با مجموعه خاصی از فعالیت‌های مسئولیت‌پذیری

[Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir on 2026-10-31]

اجتماعی به همراه فرهنگ و سرمایه فرهنگی، دانشجویان ورزشکار می‌توانند رفتار حامی محیط‌زیست خود را بهبود بخشند که در نهایت منجر به افزایش عملکرد زیست‌محیطی می‌شود.

در مجموع این مردم هستند که خود با حفاظت از محیط‌زیست و جلوگیری از تخریب آن از یک‌سو و ممانعت از تصمیم‌گیری‌های غلط مبتنی بر سود دولت‌ها و بخش‌های خصوصی از تخریب منابع طبیعی و محیط‌زیست جلوگیری می‌کنند. امری که قبل از هر چیز نیازمند ارتقای سطح مسوولیت اجتماعی و افزایش احساس تعهد و تعلق نسبت به جامعه و تغییرات فرهنگی و بهبود سرمایه فرهنگی عموم افراد جامعه خصوصا دانشجویان، ورزشکاران و غیره است. مسئولیت اجتماعی هر سازمان، افراد و مدیریت محیطی، مشارکت‌های نظری و عملی را در مورد ابزارها و شیوه‌های مرتبط با مسئولیت‌های اجتماعی و زیست‌محیطی در زمینه توسعه پایدار منتشر می‌کند. نتایج نشان می‌دهد که وقتی سازمان‌ها ابتکارات مسئولیت‌پذیری اجتماعی را اتخاذ می‌کنند، نتیجه یک واکنش زنجیره‌ای با پیشرفت‌هایی است که در چندین زمینه شاهد هستیم. این امر نیاز سازمان‌ها به اتخاذ ابتکارات مسئولیت‌پذیری اجتماعی را در مدل کارهای خود برجسته می‌کند. یافته‌های مطالعه حاضر به سیاست‌گذاران آموزش عالی در ایران کمک می‌کند تا ردپای زیست‌محیطی را با ترویج رفتار پایدار دانشجویان به‌عنوان نتیجه مسئولیت‌پذیری اجتماعی کاهش دهند. علاوه بر این، این یافته‌ها به دانشگاه برای سیاست‌گذاری مرتبط با حکمرانی آموزشی نیز کمک خواهد کرد. از جمله محدودیت‌های پژوهش حاضر می‌توان به تفاوت‌های فرهنگی و انگیزشی دانشجویان در پاسخ به سوالات پرسشنامه و نیز وجود بیماری ویروس کرونا بود که جمع‌آوری داده‌ها و نیز دسترسی به دانشجویان ورزشکار را سخت نموده است. همچنین پژوهش محدود به دانشجویان ورزشکار بوده است لذا در تعمیم نتایج باید با احتیاط صورت گیرد. نهایتا پیشنهاد می‌شود که دانشگاه و مدیران مربوطه به ابعاد و فعالیت‌های مسئولیت اجتماعی توجه بیش‌تری کرده و این گونه فعالیت‌ها را در برنامه بلندمدت خود در نظر بگیرند. از سویی پیشنهاد می‌شود که در جهت ارتقای دانش زیست‌محیطی دانشجویان ورزشکار، میزان شناخت و دانش آنان نسبت به محیط‌زیست افزایش یابد. همچنین با آموزش‌های همگانی و بر اساس وسایل ارتباط جمعی و برگزاری کلاس‌های آموزشی و همایش‌های زیست‌محیطی بتوان آگاهی‌های لازم را انجام داد. لازم است برای بهبود رفتارهای حفاظت از محیط‌زیست سرمایه فرهنگی خانواده‌ها، دانشجویان، عموم مردم از طریق ایجاد مراکز اجتماعی فرهنگی و نیز آموزش آنان بتوانند میزان سرمایه فرهنگی را افزایش دهند. نهایت اینکه پیشنهاد می‌شود در تحقیقی به شناسایی و اولویت‌بندی عوامل تأثیرگذار بر رفتارهای حفاظت از محیط‌زیست در بین دانشجویان پرداخته شود.

[Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir on 2026-10-31]

References

- Afsar, B., Umrani, W. A., (2020), "Corporate social responsibility and proenvironmental behavior at workplace: The role of moral reflectiveness, coworker advocacy, and environmental commitment", ***Corporate Social Responsibility and Environmental Management***, 27 (1): 109-125.
- Ahmadi, Y., (2015), "Objective cultural capital and environmental behaviors (Case study: Sanandaj city)", ***International Letters of Social and Humanistic Sciences***, 56: 138-144. [In Persian].
- Alidadiani, F., Soleimanpour Omran, M., (2019), "The relationship between environmental behavior with systemic thinking and social responsibility (Case study: North Khorasan environmental staff)", ***Environmental education and sustainable development***, 7 (3): 120-136. [In Persian].
- Balundė, A., Perlaviciute, G., Truskauskaitė-Kunevičienė, I., (2020), "Sustainability in youth: Environmental considerations in adolescence and their relationship to pro-environmental behavior", ***Frontiers in psychology***, 11: 1-13
- Bierhoff, H. W., (2000), "Skala der sozialen verantwortung nach berkowitz und daniels: entwicklung und validierung [Social responsibility scale according to Berkowitz and Daniels: Development and validation], ***Diagnostica***, 40: 18-28.
- Bockarjova, M., Steg, L., (2014), "Can protection motivation theory predict pro-environmental behavior? Explaining the adoption of electric vehicles in the Netherlands", ***Glob. Environ. Chang***, 28: 276-288.
- Bourdieu, P., (1984), "***Distinction: A social critique of the judgement of taste***, New Yourk: Harvard University.
- Bourdieu, P., (2011), "The forms of capital, ***Cultural theory: An anthology***, 1: 81-93.
- Carroll, A. B., (1991), The Pyramid of Corporate Social Responsibility, ***Business Management***, 5 (2): 131-148.
- Carvalho, N., Chaim, O., Cazarini, E., Gerolamo, M., (2018), "Manufacturing in the fourth industrial revolution: A positive prospect in sustainable manufacturing", ***Procedia Manufacturing***, 21: 671-678.
- Casaló, L. V., Escario, J., (2018), "Heterogeneity in the association between environmental attitudes and pro-environmental behavior: A multilevel regression approach", ***Journal of Cleaner Production***, 175: 155-163.
- Dahlsrud, A., (2008), "How corporate social responsibility is defined: An analysis of 37 definitions", ***Corporate Social Responsibility and Environmental Management***, 15 (1): 1-13.
- Daraee, M., Parsaamal, E., (2012), "Investigating the impact of organizational culture on social responsibility in Saipa Automobile Company", ***Governmental Management***, 5 (4): 101-120.
- El-Mallah, R. K. E. D., Abd el Hamid Aref, A., Sherif, S., (2019), "The role of social responsibility in protecting the environment–a case of the petrochemical companies in Alexandria Governorate", ***Review of Economics and Political Science***, 1: 1-33.
- Farooq, M., Farooq, O., Jasimuddin, S. M., (2014), "Employee's response to corporate social responsibility: Exploring the role of employees' collectivist orientation", ***European Management Journal***, 32 (6): 916-927.
- Firozjaeian, A., Gerami, F., (2012), "Investigating the relationship between cultural capital and social status of teachers (case study: secondary school teachers of Khalkhal city) article", ***Journal of social science studies***, 11 (41): 105-120. [In Persian].

[Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir on 2026-10-31]

- Gholami, A. A., (2020), "Cultural capital and environmental behavior (Case study of Sari)", ***Social Research***, 48 (12): 111-113. [In Persian].
- Gifford, R., Nilsson, A., (2014), "Personal and social factors that influence proenvironmental concern and behaviour: A review, ***International Journal of Psychology***, 49 (3): 141-157.
- Gkorezis, P., Petridou, E., (2017), "Corporate social responsibility and pro-environmental behaviour: Organisational identification as a mediator", ***European Journal of International Management***, 11(1): 1-18.
- Henderson, J. C., (2007), "Corporate social responsibility and tourism: Hotel companies in Phuket, Thailand, after the Indian Ocean tsunami", ***International Journal of Hospitality Management***, 26 (1): 228-239.
- Ji, S., Jan, I. U., (2019), "The impact of perceived corporate social responsibility on frontline employee's emotional labor strategies", ***Sustainability***, 11(6): 1-14
- Jilani, G., Yang, G., Siddique, I., (2021), "Corporate social responsibility and pro-environmental behavior of the individuals from the perspective of protection motivation theory", ***Sustainability***, 13 (23): 1-20.
- Kaiser, F. G., Wölfing, S., Fuhrer, U., (1999), "Environmental attitude and ecological behaviour, ***Journal of Environmental Psychology***, 19 (1): 1-19.
- Lange, F., Dewitte, S., (2019), "Measuring pro-environmental behavior: Review and recommendations", ***Journal of Environmental Psychology***, 63: 92-100.
- Maddux, J. E., Rogers, R. W., (1983), "Protection motivation and self-efficacy: A revised theory of fear appeals and attitude change", ***J. Exp. Soc. Psychol***., 19: 469-479.
- Masson, T., Jugert, P., Fritsche, I., (2016), "Collective self-fulfilling prophecies: Group identification biases perceptions of environmental group norms among high identifiers", ***Social Influence***, 11 (3): 185-198.
- Matsui, K., (2015), "Pro-environmental behavior in sport participants", ***Sports Management and Sports Humanities***, pp. 3-15
- Misani, N., (2010), "The convergence of corporate social responsibility practices", ***Management Research Review***, 33 (7): 1-30.
- Murtaza, S. A., Mahmood, A., Saleem, S., Ahmad, N., Sharif, M. S., Molnár, E., (2021), "Proposing stewardship theory as an alternate to explain the relationship between CSR and employees' pro-environmental behavior", ***Sustainability***, 15 (13): 1-15.
- Nabavi, S. H., Mokhtari Hashi, A., (2018), "Cultural capital and environmental behaviors of Tehran families", ***Social Issues Of Iran***, 9 (2): 232-209. [In Persian] .
- Noh, Y., (2019), "The effects of corporate green efforts for sustainability: An event study approach", ***Sustainability***, 11: 1-15.
- Prasad, M., Mishra, T., Bapat, V., (2019), "Corporate social responsibility and environmental sustainability: Evidence from India using energy intensity as an indicator of environmental sustainability", ***IIMB Management Review***, 31 (4): 374-384.
- Raissa, G., Sihotang, S., Christy, F., Wijaya, K., (2021), "Identification of cultural capital and sustainable behavior towards sustainable development, IOP Conference Series", ***Earth and Environmental Science***, 76 (4): 1-7.
- Rastegar, A., Birkhdar, A. M., (2015), "A study of the relationship between social responsibility and environmental behaviors in environmental protection (A study of Shiraz high school students)", ***The Third National Conference on Environmental and Agricultural Research in Iran, Hamadan***, 7: 89-102. **[**In Persian].

[Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir on 2026-10-31]

- Rogers, R. W., Prentice-Dunn, S., (1997), "Protection motivation theory. In Gochman, D. S., (ed)", ***Handbook of health behavior research 1: Personal and Social Determinants***, New York: Plenum Press. USA. pp.113-132.
- Salehi, S., Imam Gholi, L., (2012), "Cultural capital and attitudes and behaviors of the environment (case study: Kurdistan province)", ***Journal of Cultural Studies and Communication***, 28: 120-129.
- Shafiei, A., Maleksaeidi, H., (2020), "Pro-environmental behavior of university students: Application of protection motivation theory", ***Global Ecology and Conservation***, 22 (2):1-11.
- Shobeiri, S. M., Farajollahi, M., Kohi Aghdam, E., Maybody, H., (2013), "The relationship between the uses of mass media (with emphasis on television) with the promotion of teachers' environmental education", ***Journal of Information and Communication Technology in Educational Sciences***, 4 (1): 23-40. [In Persian].
- Slavi´c, A., Berber, N., (2015), "The role of HRM in CSR and sustainable development: Findings from V4 and Serbia", Conference Corporate Social Responsibility and Human Resources Management, Proceedings of the International Scientific Conference, Nitra, Slovakia, 4-5 May 2015.
- Thormann, T. F., Wicker, P., (2021), "Determinants of pro-environmental behavior among voluntary sport club members", ***German Journal of Exercise and Sport Research***, 51 (1): 29-38.
- Turker, D., (2009), "How corporate social responsibility influences organizational commitment", ***Journal of Business Ethics***, 89 (2): 189-204.
- Yu, H., Shabbir, M. S., Ahmad, N., Ariza-Montes, A., Vega-Muñoz, A., Han, H., Scholz, M., Sial, M. S., (2021), "A contemporary issue of micro-foundation of CSR, employee pro-environmental behavior, and environmental performance toward energy saving, carbon emission reduction, and recycling", ***International Journal of Environmental Research and Public Health***, 18 (10): 53-80.

[Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir on 2026-10-31]